

Stichting Eendenkooi Maaspoort

Nieuwsbrief nummer 78, 01-04-2026

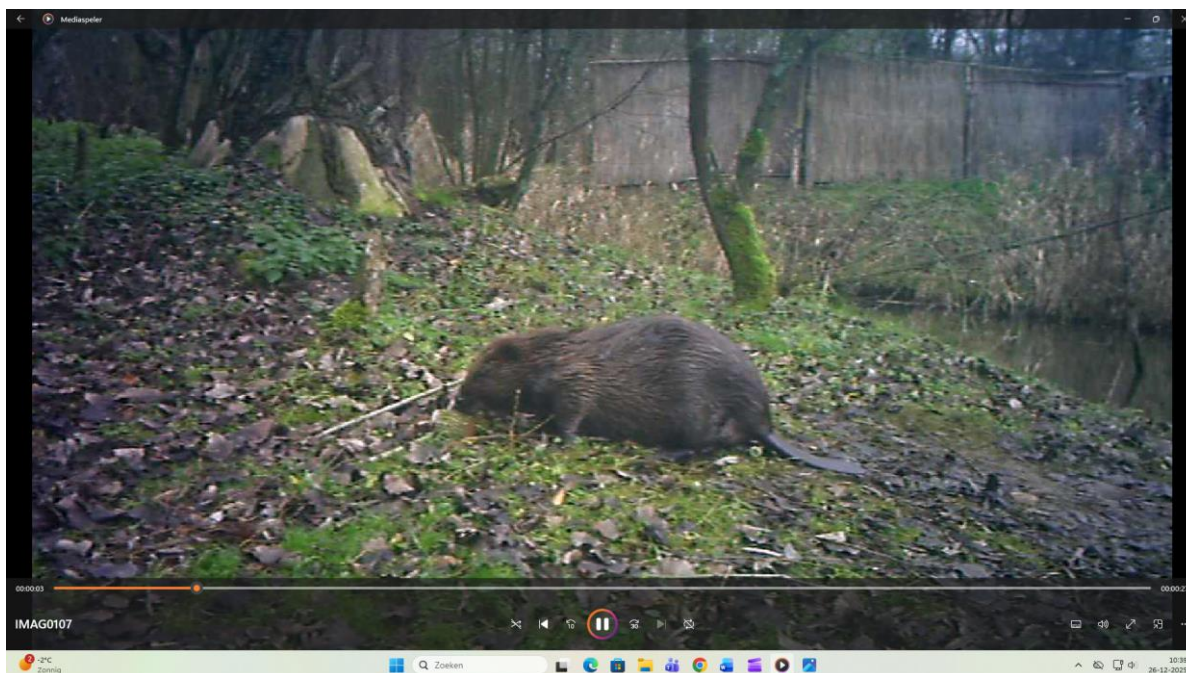
Bevers

Naar verwachting zijn er op dit moment zeven bevers in de Eendenkooi aanwezig. Twee ouders, drie jongen van 2024 en twee jongen van 2025.

Het volwassen paartje paart in februari. Na een draagtijd van 103 tot 108 dagen worden één tot zes jongen (gemiddeld 2,7) geboren in juni. De jongen hebben een vacht bij de geboorte en de ogen zijn open. Enkele dagen na hun geboorte leren ze zwemmen, in de ingangen van de burcht. De jongen verlaten de geboorteburcht na twee tot drie jaar. Ze zijn na twee tot drie jaar geslachtsrijp. Jongvolwassen bevers verlaten meestal in het voorjaar het ouderlijk territorium om op zoek te gaan naar een eigen leefgebied.

Als er binnenkort weer jonge bevertjes geboren worden (juni) dan moeten de drie jongen van 2024 een eigen territorium gaan zoeken.

De bever is een dagdier, maar in gebieden waarin hij regelmatig verstoord wordt is hij hoofdzakelijk 's nachts actief. In onverstoorde gebieden laat hij zich voornamelijk 's ochtends zien. Bevers zijn goede zwemmers. Ze kunnen tot vijftien minuten onder water blijven, maar een duik duurt meestal vijf à zes minuten.

Een keertje geluk, een volwassen bever bij daglicht.

Bevers in de sneeuw

Foto uit de oude doos

We hebben een mooi Insectenhotel, maar onderstaande foto toont het eerste bijenhotel op de oost zating.

Het eerste bijenhotel.

Eendenkooien binnen de huidige grenzen van 's-Hertogenbosch

I - Kooij van de Prins van Oxholder

Bij een inspectie van de kooi, op 19 september 1624, wordt geconstateerd dat de de kooi niet meer kan functioneren door het lawaai vanaf de Pettelaarschans, *'tot den vangst onbekwaam wegens de musketterijen en den Trommelslag van de Pettelaarschans'* (BHIC Microfiche 309). Deze eendenkooi moet dus al voor 1624 zijn aangelegd.

De kooi verschijnt onder de naam *'De kooi van Prince van Oxholder'* op de Hattinga kaart uit 1749, de kaart is een kopie van een kaart uit 1674 (343-000683 BHIC). De kooi lag in de buurt van de Pettelaar aan de zuidkant van 's-Hertogenbosch, in het huidige Bossche Broek. Over de Prince van Oxholder is niets terug te vinden. Op een kaart van de Heerlijkheid Oudt-Herlaer (*Caarte en afbeeldinge van Oudt Herlaer*), staat de kooi ingetekend en is onderdeel van de Heerlijkheid en eigendom van de heren van Herlaer. De kaart is uit 1737. (BHIC) (De kaarten zijn bewerkt door Jan Taat.)

Kaart van Hattinga (bewerkt door Jan Taat)

Gerit van den Dungen, wonend te Vught, pachter van de Kooi Acht Mergens gelegen op Oud Herlair, hij wil daar een eendenkooi gaan leggen zoals daar eerder al was, hij is pachter voor 11 jaar, jaarlijks tegen 36 gulden, de verpachter levert het materiaal voor de vogelkooi tot maximaal 50 gulden. De pachter krijgt de vissereij in de sloot vanaf de grote nieuwe dijk etc. Datering: 1743-1746

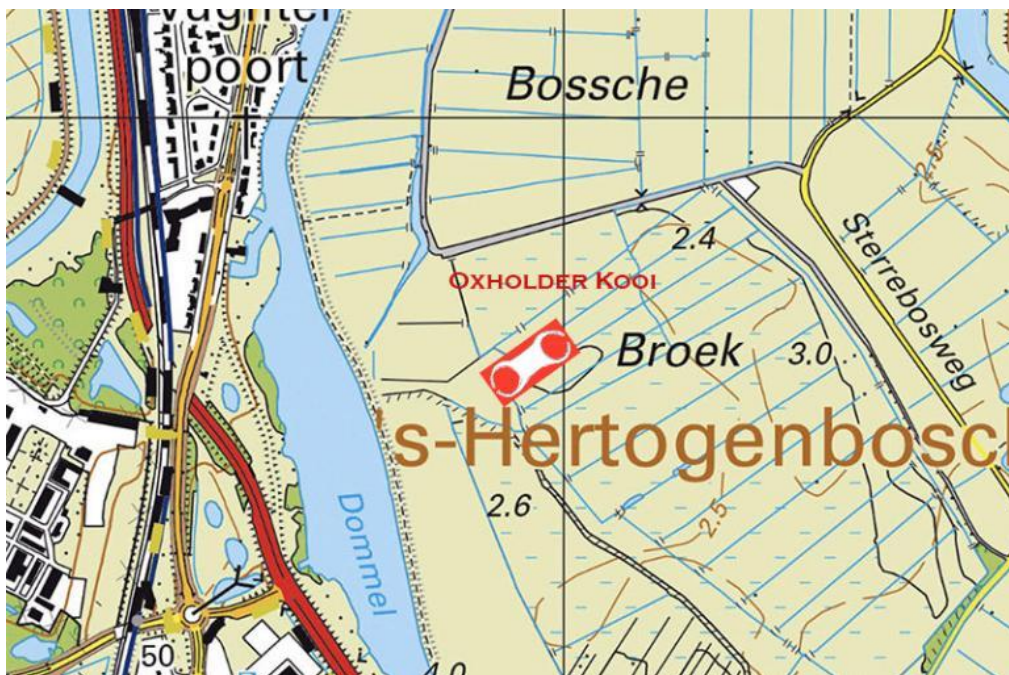
Pagina: 68v

Plaats: Sint-Michielsgestel

Toegangsnummer: 5121

Inventarisnummer: [91](#)

Bron: Schepenbanken

Kaarten bewerkt door Jan Taat

5121.91 Index Schepenprotocol Sint-Michielsgestel (5121.91)

Hendrick Luyjas Vissers, diens bezit wordt in beslag genomen vanwege betalingsachterstand

Christiaan Adriaan Ruijsch, schepen

Adriaan Brocx, schepen

P. Vissers

S. Voltelen, secretaris

heer en meester Pieter Karmans, rentmeester voor St. Michielsgestel

Geschiedenis Eendenkooi Maaspoort

1814

In de jachtwet van 1814 worden kooikers verplicht hun kooi met palen af te bakenen en hun kooi te registreren voor telkens een periode van 5 jaar, tegen een bedrag van 20 gulden. In het register wordt A. Hagelaar vermeld als eigenaar.

1819

In de begin jaren van de negentiende eeuw is Empel nog een heerlijkheid.

De laatste Heer van Empel is Jonkheer Willem Hendrik van Thije Hannes.

Nadat Nederland in 1814 weer een koninkrijk wordt, wordt met de grondwet van 1814 in Noord-Brabant het provinciaal bestuur aangesteld.

Doordat er per provincie nogal wat verschillen zijn met betrekking tot het bestuur op het platteland, wordt op 8 mei 1819 "Het reglement van bestuur voor het platte land in de provincie Noord-Brabant" vastgesteld. Door de instelling van dit reglement is de Heerlijkheid Empel verleden tijd en wordt in 1820 de gemeente Empel en Meerwijk ingesteld.

Volgens het Provinciaal Reglement van 8 mei 1819 wordt de Heer van Empel schadeloos gesteld voor zijn "aanzien"-lijke functie, rechten en bezittingen.

1830

Op 29 november 1830 overlijdt Catharina van der Steen een paar maanden na haar echtgenoot. Zij zijn kinderloos gebleven.

Op 19 januari 1831 maakt notaris Bijvoet de inventaris op van roerende en onroerende goederen (Notarieel archief Empel N3876B f18)

Het huis van Catharina staat in Empel aan den Dieskant en is gekwoteerd B n° 92.

De inboedel bestaat uit huisraad, zilverwerk, gouden voorwerpen, kontante penningen, titels en papieren. Uit de omschrijvingen blijkt dat het huis bestaat uit een voorkamer, uitziend met twee ramen op de straat, een achterkamer met drie ramen uitziend op de rivier de Dieze met twee bedsteden. Verder een gelagkamer, gang, zolder, kookkeuken, roomkelder en een bierkelder.

Op de werf waren aanwezig een Karnmolen, stal en varkensstal

Bij de papieren wordt onder andere vermeld;

Het transport van een eendvogelskooij en daarbij gelegen landerijen, gelegen onder Empel in legen Wilsen, gepasseerd voor de leden van de municipaliteit van Empel op den negen en twintigste juli 1796.

Zij hebben blijkbaar zoveel erfgenamen dat bij de Regtbank van Eerste aanleg in

's-Hertogenbosch een verzoekschrift wordt ingediend met het verzoek om toestemming tot het publiekelijk verkopen van de onroerende goederen omdat:

“De onroerende goederen onder zoveel belanghebbende volstrekt onverdeelbaar zijnde”.

Vredesrechter Johan van Ghert verleent op 25 mei 1831 *“authorisatie om de genoemde goederen publiek en voor alle man te kunnen verkoopen”.*

Op vrijdag 26 augustus 1831 wordt ten huize en Herberge van Arnoldus van der Steen te Empel aan den Dieskant de provisionele verkoping gehouden door Notaris Bijvoet uit 's-Hertogenbosch.

Huis van Arnoldus van der Steen in 2024

Catharina van der Steen is de tante van Arnoldus van der Steen (N3876 A).

De akte van verkoping begint met een zestiental artikelen omtrent de openbare verkoping. Alleen artikel 1 wordt onderstaand weergegeven omdat het iets zegt over een openbare verkoping.

Artikel 1

De verkoop geschiedt om Nederlandsche guldens, provisioneel bij opbieding of inzetting zullende de hoogst biedende of inzetter boven het regt van voormijnen voor biedgeld genieten een half ten honderd van de inzetprijs.

Onmiddellijk na de inzetting zullen de te verkopen goederen van een hogere som worden afgehangen om te kunnen worden afgemijnd en vervolgens moet door den mijner of, niet afgemijnd wordende, door den inzetter worden verhoogd of beslagen, waarna het aan een ieder zal vrij staan meer te hoogen of te slaan tot aan de finale verkoop of toewijzing welke zal plaats hebben bij het uitbranden van een waslicht op donderdag den zevende augustus achtienhonderd drie en zeventig te dezer plaats en uur.

Iedere slag doet zes gulden waarvan er vijf zullen strekken ter verhooging van de verkoopprijs en één gulden voor den hooger afslager in geval van onthooging, welke éenen gulden van ieder slag met het voormelde trekgeld dadelijk na de toewijzing door den koper aan de onthoogden en de inzetter moet worden voldaan.

Bij het begin van een openbare verkoping wordt eerst met een relatief laag bedrag begonnen en wordt er per opbod geboden. Aan het slot van deze procedure is er een hoogste bieder. Vervolgens wordt deel twee van de veilingprocedure ingezet en wordt er afgehangen van een bedrag dat veel hoger ligt (de prijs wordt dus lager) tot er iemand “mijn” roept. Als dat gebeurt, is hij de koper. De hoogste bieder van de opbodfase grijpt achter het net. Als doekje voor het bloeden krijgt hij een vergoeding. Dit is het zogenaamde trekgeld op de plok. Stel echter voor dat niemand ‘mijn’ roept, dan is er niet afgemijnd. In dat geval is de hoogste bieder van de opbodfase de koper.

Vervolgens wordt vaak of gedurende een aantal dagen of bij een brandende kaars de kans geboden om te verhogen, met 'slagen', iedere slag was een bepaald bedrag waard. Zo ging de prijs dus weer omhoog, tenzij degene die gemijnd had, dat te hoog had gedaan en dus aan de koop bleef hangen. Op het moment dat de kaars uitging of het bepaalde tijdstip was gekomen, expireerde de verkoping en degene die het laatste bod had gedaan (of de onfortuinlijke liefhebber van het trekgeld) zat aan de koop vast.

Op verzoek van

- 1 Arnoldus van der Steen, Burgermeester der gemeente Empel
- 2 Wouterus van der Steen, koopman wonende te 's-Hertogenbosch.
- 3 Johannes Franciscus Scheefhals als gelaste van
- 4 Wouterus van der Steen als gelaste van
- 5 Nicolaas Hagelaar
- 6 Petrus Simon van Son als gelaste van
- 7 Nicolaas Langenhuijzen als gelaste van
- 8 Hendrik van der Steen
- 9 Jan Hagelaar

worden de nalatenschappen van Adriaan Hagelaar en Catharina van der Steen gewoond hebbende en overleden te Empel publiekelijk verkocht. Het betreft in het totaal een en twintig verschillende onroerende goederen.

Catharina van der Steen is de tante van Arnoldus en getuige bij zijn doop op 2 november 1785.

1^e provisionele verkoping

Omschrijving der te verkoopene goederen;

Veertiende koop.

Een Eendvogelenkooi, gelegen in de polder van Empel, groot ongeveer vier bunders vijf en negentig roeden, belend Oost en Zuid het Geefhuis van 's-Hertogenbosch, west en noord de erven A. Hagelaars.

Belast met eene Rente aan het domein tot vier gulden, verschijnende jaarlijks den Eerste November. In gebruik te aanvaarden bij de betaling der penningen.

Achtiende koop;

Een huisje en aangslag gekwoteerd numero 81 staande en gelegen te Empel belend Oost de Gemeente, West de erven A. Hagelaars, Zuid de Uitwateringsvliet en Noord de publieke weg. Belast met een vak Maasdijk onder Empel aan paal zeventhonderd elf, lang dertien ellen en acht palmen.

In gebruik te aanvaarden met primo mei 1832 tot op welken tijd hetzelfde mondeling is verhuurd aan Johannes van Heertum voor 28 gulden jaarlijks.

Negentiende koop

Een huisje en aangslag gekwoteerd numero 82 staande en gelegen te Empel belend Oost de erven A. Hagelaars, West Arnoldus van der Steen, Zuid de Uitwateringsvliet en Noord de publieke weg.

Belast met een vak Maasdijk onder Empel aan paal zeventhonderd acht, lang elf ellen en vijf palmen.

In gebruik te aanvaarden met primo mei 1832 tot op welken tijd hetzelfde mondeling is verhuurd aan Elisabeth van Rooij voor 13 gulden jaarlijks

Veertiende koop;

Trekgeld dertien gulden.

Als hoogstbiedende ingezet door Nicolaas Hagelaar, landbouwer te Engelen, op de som van duizend vijf en zeventig gulden, verhoogd door Leonardus van Meerwijk tot Elf honderd tachtig gulden.

De finale verkoping vindt plaats op 9 september 1831 om twee uur ten huize en Herberge van Arnoldus van der Steen.

Deze Arnoldus van der Steen verhoogt het bod tot veertien honderd vijf en tachtig gulden en verwerft daarmee de eendenkooi.

Hij verklaart *“de koop te hebben gedaan zoo voor hemzelve als mede voor Petronella Deckers, huisvrouw van Nicolaas Adrianus Langenhuijzen.*

Deze Petronella Deckers is de zus van zijn echtgenote, Maria Deckers, met wie hij op 17 november 1811 in Empel is getrouwd.

Geregistreerd op 12 oktober 1831 ten kantore van bewaring van Hypotheken te 's-Hertogenbosch; boek 114 nummer 11.

Het huisje uit de achttiende koop wordt verkocht aan Peter van Lokven voor *f 145,-*

Het huisje uit de negentiende koop wordt verkocht aan Antony van Heertum voor *f 370,-*.

Eendenkooien in Friesland

Friesland is het land van de eendenkooien

- Friesland heeft een heel rijke traditie met eendenkooien gehad, veel meer dan andere provincies in Nederland.
- Onderzoeker Gerard Mast heeft in zijn boek gedocumenteerd dat er meer dan 400 eendenkooien in Friesland hebben bestaan tussen ongeveer 1450 en 2015.
- Rond 1814 telde de provincie circa 36 geregistreerde kooien (exclusief de Waddeneilanden). Eendenkooien

Friesland was dus lang een van de belangrijkste gebieden in Nederland voor deze vorm van jacht en vangst.

De achteruitgang van eendenkooien

- Net als in andere delen van Nederland zijn veel Friese eendenkooien verdwenen door verandering in landschap, waterbeheer, intensivering van landbouw en verlies van kooirechten.
- Tegenwoordig zijn er nog ongeveer 27 eendenkooien in Friesland over.
- Sommige kooien zijn niet meer operationeel als vanginstallatie, maar zijn cultureel-historisch erfgoed geworden en worden beheerd als natuurgebied of voor educatieve doeleinden.

Voorbeelden van eendenkooien in Friesland

Eendenkooi Schiermonnikoog

Op Schiermonnikoog (ook Friesland) ligt een kooi uit 1861 die in de 20e eeuw werd gerestaureerd en nu vooral voor educatie en vogelringen gebruikt wordt. Op de paden ligt een dik tapijt van mos.

Buismanskoai (Piaam)

Een oude eendenkooi aan de Friese IJsselmeerkust, beheerd door It Fryske Gea. Hier kun je onder begeleiding zien hoe eendenkooien vroeger functioneerden.

Eendenkooi Surfenne

Deze 363-jaar-oude kooi bij Piaam wordt momenteel opgeknapt en opnieuw ingezet; een van de weinige waar nog actief gevangen wordt, onder meer voor wetenschappelijk onderzoek en traditionele vangst.

Wâlterswâld (Wouterswoude)

Historische kooi waar eigenaren en beheerders vanaf de 17e eeuw bekend zijn een van de vele kooien in Noordoost-Friesland.

Cultuurhistorische waarde

- Eendenkooien zijn karakteristieke elementen in het Friese landschap: bosjes met vijvers en pijpen staan midden in weidegebieden of aan de rand van meren.
- Ze zijn niet alleen historisch interessant vanwege de jachtmethoden, maar ook ecologisch: de kooien bieden comfort en voedsel voor vele vogels en planten.

Huidig gebruik

Vandaag de dag worden eendenkooien in Friesland behouden als erfgoed en natuurgebied. Ze worden gebruikt voor:

- Educatie en excursies (bijv. rond Buismanskoai).
- Vogel telling en ringonderzoek (zoals op Schiermonnikoog).
- Beheer door natuurorganisaties, waaronder It Fryske Gea.

Broedkorven vlechten.

Jan en Riny gaan een cursus broedkorven vlechten volgen. Hopelijk kunnen zij er een paar maken en anders kopen.

Broedkorven voor eenden worden traditioneel gevlochten van roggestro, wilgentenen of vlas, waarbij een stevige, toelopende korf met een kleine vliegopening ontstaat. Het vlechtwerk biedt eenden een veilige, droge broedplaats, vaak geplaatst op wilgenstokken 50-80 cm boven water. Dit ambacht vergt secuur vlechtwerk en is gericht op het behoud van de wilde eendenpopulatie.

Materiaal en Techniek

- Roggestro: Het meest geschikte materiaal is lang, buigzaam en goudgeel roggestro, omdat andere strosoorten te stug of kort zijn.
- Vlechten: De korf wordt gevlochten in een kegelvorm, waarbij het achtereind voldoende ruimte biedt voor het nest.
- Verbindingen: Soms worden "lofters" (verbindingen) van vlas gebruikt bij 'klaaikoeren' (kleikorven).
- Techniek: Het vlechten vraagt om een vlechtpen of grote naald.
- Onderhoud: Voorkom schimmel door het stro droog te bewaren en bescherm het tegen muizen.

Woerd van de wilde eend op een broedkorf

Plaatsing en Gebruik

- Locatie: Plaats de korven op een rustige plek, vaak 50-80 cm boven het wateroppervlak.
- Bevestiging: De korf rust op vier kruislings geplaatste wilgenstokken om predatoren zoals vossen en marters te ontmoedigen.
- Richting: Richt de vliegopening bij voorkeur op het noordoosten.
- Inrichting: Vul de achterkant van de korf met fijngeknipt oud hooi om deze winddicht te maken en druk er alvast een kuiltje in.
- Onderhoud: Verwijder de korven vanaf augustus uit het water.

Het maken en plaatsen van broedkorven is een eeuwenoud ambacht dat in de wintermaanden via cursussen wordt overgedragen.

Zie <https://www.youtube.com/watch?v=9W5X6EMf7qU>

Smient

De smient is een middelgrote grondeend (op zijn kop in het water staan om voer van de bodem te bemachtigen). De soort broedt in het noorden van Europa en Azië; 's winters komen ze in groten getale als wintergast voor langs de kusten van West-Europa, waaronder die van België en Nederland.

De mannetjes zijn te herkennen aan hun oranje kop met een geel voorhoofd. Onder de kop is een gedeelte zalmroze en naar achter de grijze onderdelen. Het achterste gedeelte is zwart. Smienten hebben een relatief korte, grijze snavel. Vrouwtjes zijn minder getekend dan mannetjes en zijn grotendeels bruin. Het geluid van de mannetjes is een hoog kenmerkend "piiew piiew" en van vrouwtjes "rarr". De kenmerkende roep heeft ze de bijnaam "fluiteend" gegeven. 's Nachts is de kenmerkende roep te horen van overvliegende exemplaren.

Ze foerageren op grasland met duizenden tegelijk. Ze eten voornamelijk gras, groene planten en waterplanten.

Smienten komen in de zomer voor in Noord-Scandinavië en Siberië. Schaars broeden ze ook in Nederland. In het najaar trekken de eenden in groten getale naar het zuiden en zijn te vinden op plassen en in poldersloten in Midden- en West-Europa. De smient is dan de op een na talrijkste eend in Nederland.

De grootte van de populatie is in 2015 geschat op 2,8-3,3 miljoen volwassen vogels. Op de Rode lijst van de IUCN heeft deze soort de status niet bedreigd.

Eind 2014 werd bij Kamerik de H5N8-variant van het vogelgriepvirus aangetroffen bij smienten. Enkele dieren waren drager van het virus, maar er is niet vastgesteld dat ze ook voor verspreiding ervan zorgden.

De Eendenkooi Maaspoort is opgenomen in de Goeden doelengids van 's-Hertogenbosch.

Weer een vreemde eend in de bijt

Smient (de gele streep op de kop is nog net zichtbaar)

Colofon

Deze nieuwsbrief is een uitgave van De Stichting Eendenkooi Maaspoort.

Redactie: Rut Stokman

Hebt u ideeën, teksten of foto's, graag zenden naar Rut Stokman. E-mail: r.a.m.stokman@home.nl

Doelstelling: De Stichting Eendenkooi Maaspoort is sinds het jaar 2000 bezig met het in stand houden en restauratie van de voormalige "Empelse Kooi". Deze kooi is nu bekend als Eendenkooi Maaspoort in het Burgemeester Van Zwietenpark en is eigendom van de gemeente 's-Hertogenbosch. De stichting heeft een bestuur en voert de werkzaamheden uit met behulp van vrijwilligers. De vrijwilligers wonen vooral in Maaspoort, maar er zijn ook vrijwilligers uit andere wijken en plaatsen uit de omgeving komen. Met restaureren bedoelen we dat we de kooi zoveel mogelijk in de oude staat terugbrengen zodat er gevangen zou kunnen worden zonder dit daadwerkelijk te doen.

Donaties zijn welkom op bankrekeningnummer lid IBAN: NL70 RABO 0144536846, t.n.v. Stichting Eendenkooi Maaspoort te 's-Hertogenbosch.

Bestuur Stichting Eendenkooi Maaspoort:

Rut Stokman:	voorzitter, kooiker
Vacant	penningmeester
Riny van de Pol	secretaris, kooiker
Ton Boudewijns:	algemeen bestuurslid
Jan van den Muijsenberg:	vrijwilligerszaken

Info: www.eendenkooimaaspoort.nl

E-mail: info@eendenkooimaaspoort.nl

Wil je de nieuwsbrief niet meer ontvangen, laat dat dan even weten.